

Händelser i det offentliga rummet – spår av rituellt beteende och mytologiserande föreställningar av Ana Danielsson.

Examinationsuppgift HT 2006 Högskolan i Gävle, Religionsvetenskap. Myter, riter och symboler 10 p.

Inledning

"Istället för att motverka de upplösande krafter som arbetar i vår kultur har konsten blivit symptomatisk för den." (Stevens 1995: 335)

Nyligen sade en kritiker i en konstdebatt, att idag underordnas bilden; den fråntas sin meningskapande dimension. Bilden får sitt värde först i den text, som åtföljer den eller som en kritiker ger den. Det som skrivs om bilden blir det avgörande, inte bildens kvalitet i sig. Konsten reduceras till en produkt, som allt annat i den allomfattande marknaden. (från P1?)

Abstrakt tänkande prioriteras starkt idag. Den logiska aspekten framhålls, den bildmässiga förnekas. Vi tror att vi är rationella och vetenskapliga, men under den rationella ytan skapas myter och riter. Vi är bara omedvetna om det. Medvetandet väljer en endimensionell syn. Att skapa och läsa bilder tillhör en mer ursprunglig del av vår utveckling. Vi vet att människor sedan urminnes tider har gjort bilder i klippkonst, grottmålningar, gravar och senare på keramikalster. Forntida målningar är skickligt utförda. De präglas av rörelse, kraft och liv. Man kan tänka sig olika anledningar för deras tillkomst. En är glädjen att uttrycka sig – konst för konstens egen skull – att konstuttryck är en genuin naturlig inre drift. Bilderna kan också vara gjorda av shamaner, för att kommunicera upplevda transtillstånd och visioner. Eller de kan vara berättelser, beskrivningar av världen – för att förstå den. (Cloltes 1998)

Bildspråket är komplementärt till det verbala logiska språket. Det logiska och det bildmässiga är två aspekter av samma verklighet, precis som vakenliv och drömliv. Genom förståelse av drömmar och vår inre värld, kan vi lära oss att se bakom den yttre verklighetens masker. Det behövs en djupare kunskap för att se den yttre verkligheten sant. Genom Carl Gustav Jung och efterföljande djuppsykologisk forskning, vet vi att vårt psykiska liv alljämt vilar på samma botten som våra förfäders. Att leva meningsfullt kräver kontakt med rötterna och förståelse för inre skeenden. Utan den kunskapen blir livet ytligt och fragmenterat. Den stress vi idag ser breda ut sig och uppsluka våra sinnen påverkas av obalansen mellan vår inre intuitiva kunskap om vad som är värdefullt i livet och de attityder, levnadsmönster och värderingar, som vi idag matas med genom det starka flödet utifrån.

Symboler är bilder som är laddade med energi. De är uttryck för processer som verkar i vårt inre och som har förändringskraft. Genom dem bygger vi broar mellan vårt intellekt och de gåtfulla skeenden vi kan uppleva men inte förklara. (Stevens 1995) De spår av rituella beteenden och mytologiseringar jag har valt att titta på utspelar sig alla i det offentliga rummet. De är knutna till bildkonst, natur och feminism, områden som ligger nära mitt engagemang i vardagen. Jag har inte sökt några svar, utan istället velat beskriva vad jag ser och hitta frågor jag tycker är intressanta att gå vidare med.

Rummet

"Territorialism" är ett begrepp som vuxit fram genom en grupp arkitekters arbete. De menar att det idag ersätter begreppet nationalism. Framträdande är den interaktion som sker mellan människan och miljön, mellan inre och yttre. Den inre strukturen återspeglas i det yttre och det yttre påverkar i sin tur det inre. En gammal sanning från shammanska kulturer som kommer upp till ytan igen. Identitet kommer till uttryck i relation till människans territorium. Marknadskrafternas starka maktställning berövar oss vår egen relation med det yttre samhället. Vi berövas både livsutrymme och ansvar och för att återvinna dessa behövs en reterritorialisering. Jag har funnit några aktuella uttryck för detta i gatukonst och riter att lämna blommor och ljus på platser där ett mord eller en olycka skett.

Eliade skriver i "Heligt och profant" att det är skillnad mellan ett "heligt rum" som är laddat med kraft och betydelsefullt och andra rumsområden som är utan struktur och fasthet "amorfa". Endast "heliga" rum är verkliga, existerande. Allt annat är en formlös rymd. (Eliade 1968: 14) Eliade pekar också på att en fullkomligt profan existens inte existerar. Även en i hög grad desakraliserad tillvaro röjer spår av en andlig värdering av världen. (Eliade 1968: 15-16) Vi tillskriver vissa rum en "helig karaktär" även om vi säger oss vara icke-religiösa. Till exempel kan en plats, där vi personligen har upplevt något speciellt, för oss privat vara en "helig plats". Eliade jämför kosmos och kaos. Kosmos är vår värld, det område vi känner och bebor. Kaos är den andra världen, en främmande, okänd och obestämd rymd som omger oss. (Eliade 1968: 20) När man "helgar" ett område görs det till vår värld. Att förvandla en plats från kaos till kosmos är en skapelseakt. Man ger platsen struktur, gestalt och normer. Det är ett existentiellt val av det universum man vill skapa.

Gatukonst

Nyligen hörde jag ett program på P1 (Vetenskapsradion Forum) där Cecilia Andersson, som skrivit en avhandling om gatukonst, intervjuades. Hon är bildlärare och doktorand på institutionen för bildpedagogik på Konstfack. Speciellt större svenska städer har en mängd exempel på offentlig gatukonst, utförda av enskilda eller grupper. Gatukonst ställer frågan: "Vem definierar vår värld?" menar Cecilia. Hon ser ett intressant bildspråk i grafittin med rötter i grottmålningar och klippkonst. När gatukonstnärerna beskylls för att använda staden på andras bekostnad, svarar de med frågan om varför reklam ses som självklar? Varför är kriteriet att man kan betala, det värde som gör att man får disponera vårt gemensamma utrymme? "Människor tar alltmer det offentliga rummet i anspråk" säger Cecilia. "Alla vill bidra med något."

Gatukonst är en direkt konstform, en kommunikation med människorna som vistas i staden. Konstnärerna vill något. Den gemensamma drivkraften är inte så lätt att definiera, men gemensamt är att alla utövre tycker det är roligt. De ser det som en frihet att uttrycka sig, att ta sig rätten själv, istället för att bara acceptera marknadens dominans. Att ta de delar av rummet som behövs, som kontrast till den påtvingade reklamen. Diffus, en av gatukonstnärerna Cecilia har intervjuat, ser gatukonst som ett berikande av det offentliga rummet.

Diffus är en utbildad bildkonstnär. Han använder sig bara av platser som inte används till något. Han letar på en anonym, bortglömd, överbliven plats och upphöjer den genom sitt måleri eller egna affischer. Ofta är det symbolliknande bilder. Utifrån Eliades teser kan man säga att Diffus väljer ett rum utan struktur och mening och laddar det rummet med sin kraft (konst). Han markerar, gör det anonyma, bortglömda till ett "heligt rum". Han gör det bebott, tillhörigt vår verkliga värld, vårt kosmos. Det är en rituell orientering, en konstruktion av ett "heligt rum". Det ger oss en ny utgångspunkt, en förnyelse.

En annan konstnär Peter Baranowski har hängt upp hundratals fågelholkar på trafikstolpar, skyltar och på en brant bergvägg i Stockholm. Fågelholkarna har accepterats till och med av kommunens gatukontor. Man tycker att de tillför något till stadsbilden och de gör folk glada. En fågelholk är en symbol besläktad med grotta, livmoder och ägg. Bergsgrottan är Moder Jords sköte där förvandling kan ske. En plats för ett möte mellan det gudomliga och det mänskliga. Grottan är också förbunden med hjärtat, själens boning och en plats för invigningsceremonier. Ägget är en urgammal symbol för livskraft och pånyttfödelse. Livets embryo - möjlighet till förnyelse, Det är en kosmisk symbol, skapelseberättelser förtäljer om att kosmos föds ur ett ägg. Fåglar som lägger sina ägg i holken flyger till himlen, de är nära gudarna och gudarnas budbärare. Fågelholkarna påminner oss om att "det heliga är det verkliga", det är den livskraft och fruktbarhetens källa som gör livet möjligt. Är det detta som omedvetet gör folk glada?

Det offentliga rummets idé bygger på demokrati, men det har kommit att domineras av kommersiella krafter idag. De privatiseras med stora tempel – köpcentra - i stadens centrum och fylls av reklam-affischer. Gatukonst är ett försök att "ta tillbaka rummet". Konstverk i sig är viktiga, de behöver inte ha någon tydligt uttalad betydelse. Plats och verk är integrerade i gatukonst. "Att gatukonst accepteras och plockas upp i kulturvärlden är på gott och ont. Det finns en risk att dess väsen dör om den tas in på institution", säger Cecilia Andersson. Staden är ett kosmos. Eliade menade att något av den religiösa världsbilden lever kvar i den profana människans förhållningssätt, även om hon inte är medveten om det. (Eliade 1968: 34) Gatukonsten vill flytta "världens centrum" från det kommersiella till

det kreativa, skapande uttrycket. Det är en övergång från ett stadium till ett annat. Riten att göra ett rum bebott är liktydigt med en att ta på sig ansvaret för skapelsen av den värld vi vill leva i.

Rondellhundarna 2006

Konstnären Stina Optiz i Linköping "startade årets konsthändelse i Sverige" skriver ÖstgötaCorren den 5 januari 2007. Stina själv kallar rondellhundsfenomenet för "mirakulöst" och menar att det skett helt utanför hennes syfte och kontroll. 2006 fick Stina Optiz ett uppdrag att konstnärligt gestalta en rondell i Linköping. Just denna rondell är "Stadens nya entré" enligt stadsarkitekten. I mars uppfördes hennes hundskulptur som står tillsammans med en röd cirkel. Stinas hund är en gatukorsning, det är ingen riktig ras. Men den har ett mycket värdigt utseende. Stinas medvetna syfte, när hon valde att göra en hund på platsen, var att en hund är något alla känner igen. Den hör samman med hela folket. Förr var statyer maktsymboler. Stora ting som vi skulle känna oss små inför. Idag vill konstnärerna göra mer lågmälda saker. Symboliskt är hunden också en beskyddare av gränser. Stadens gräns vaktas av hunden. En del har trott att hundens svans är stympad, men det är inte Stinas medvetna avsikt. Självt tycker jag hunden också har drag av ett lamm (offerlammet?)

I maj halshuggs hunden i smyg av någon och huvudet försvinner. Efter det startar ett skeende som ingen kunde förutse. Någon sätter dit en hemgjord trähund istället och så föds rondellhundarna. Det startar som en protest mot halshuggningen av Stinas hund. Det blir en rörelse som aldrig tidigare skådats i svensk kulturhistoria. En verklig undergroundrörelse ... Hunden symboliserar någon som är trofast och kärleksfull. "Människans bästa vän" är ett välkänt uttryck. Många blev förtvivlade när den första hunden halshöggs så grymt. Händelsen drog fram sår och känslor hos folksjälens i ljuset.

Hundar dyker upp i rondeller först över hela Östergötland, sprider sig sedan till Stockholm, Gotland och Norrland. Människor komponerar musik till hundarna och skriver berättelser. En del bygger rondellhundspensionat och samlar på dem. Rondellhundarna har blivit en ny form av gatukonst. En folklig lekfull civil olydnad, ett sätt att omvandla det offentliga rummet till en kulturscen, tycker etnolog Lotten Gustafsson Reinins på Stockholms universitet. Hundarna förekommer flitigt i press, radio och TV. Slutligen gör museer och konsthallar utställningar med utvalda exemplar av hundarna. Stina tror det handlar om folkhumor och att människor vill synas och göra sin röst hörd i det offentliga rummet. (Christoffersson 20070105 och Wagner 20061018)

När medierna är närvarande, blir deltagarna i en ritual medvetna om att metaberättelser är under uppbyggnad och att ritualen håller på att få en symbolisk betydelse som sträcker sig utanför den konkreta miljö där den utspelas sig. Denna förskjutning, denna rörelse av en företeelse /.../ från en meningssfär till en annan är central, ... (Becker 1999 :242) En deltagarkultur är när hela folket deltar i kulturlivet, är engagerade och delaktiga och beredda att ta ett ansvar för den gemensamma kulturen. Kultur som iscensätter möten mellan människor. I en konstnärsroll kan det ingå att vara en förmedlare. Att uppmuntra andra att ta sitt skapande på allvar. Ett skapande som kan göra världen bättre.

Från rondellhund till varg

Naturen är också ett offentligt rum. Den svenska allemansrätten betonar det. I detta rum utspelas nu ett drama som syns mytiskt. Jägarna gör anspråk på att dominera och behärska rummet. De projicerar ondska på vargen och sprider vargskräck till glesbygdensbefolkningen. Många rovdjur får bära människans skugga, men vargen syns vara extra utsatt. Varför?

Likheter med människor finns. Vargar är flockdjur som vi. De lever ett socialt liv med en hierarkisk samhällsordning. Släkt med vargen är hunden, som tämjts av människan och är kontrollerad och lydig. Vargen är vild, den lever sitt eget liv och är inte beroende av människan. Är det rädslan för naturen och det vilda? Eller är det en ovilja till konkurrens? Jägaren ses som en hjälte i den patriarkala kulturen, hans makt får inte ifrågasättas. Att jaga är ett manligt privilegium, en manlighetsrit. Med dagens vapen är det dock bara en illusion. Jägaren är totalt överlägsen bytet. Är det därför man skriker så högt om faran för sin jakthund. En hund man ofta inte själv är särskilt rädd om i andra sammanhang. Under stenåldern krävdes mod, mannen kunde dödas likaväl som det jagade bytet. Idag är väl den största faran att bli skjuten av en onykter kollega. Jung sade att det inte längre finns någon mytologisk ram hos oss. Inre krafter frigörs okontrollerat och skapar kriser. Människan är en projektiv varelse. Om vi inte är medvetna, lever de psykologiska processerna sitt eget liv.

En annan intressant ledtråd till varghatet tycker jag är den grekiske myten om Apollon. Vår kultur är besjälad av apolloniskt medvetande. Vi är identifierade med detta synsätts positiva värden och därför är det svårt för oss att se Apollon i hans negativa aspekt. Men han kastar en mycket mörk skugga! Den ljusa Apollon är solens och de sköna konsternas gud. Han står för intellektuell klarhet, måttfullhet och ordning. Vanligtvis känner vi Apollon som Letos och Zeus son. Leto var varginnan som gav liv åt den ursprunglige Apollo Lykeios. Lykeian betyder "den ylande vargens ljus" dvs. månen. I det förhistoriska Grekland var solen underordnad månen och båda två förbundna med gudinnan. Först under den mykenska tiden erhöll Apollon sin solkaraktär. Apollo Lykeios var till sin natur en jorddemon. Han var barbarisk och vild, en jaktgud med pilbåge, som bodde i grottor i vildmarken och vars heliga djur var vargen, korpen och kråkan. Apollons smädande, rovgiriga attityd mot det kvinnliga är välkänd. Han är också den Apollon som bemäktigade sig det delfiska oraklet från jordgudinnan och sedan vägrade att erkänna oraklets matriarkaliska rötter. Han bedyrar sin vördnad för det kvinnliga om han behöver en kvinna som inspiration, men blir han avvisad är han ytterst skoningslös. Sålunda skänkte han i myten siargåvan till Cassandra, för att sedan när hon vägrade uppfylla sitt löfte att ge sig åt honom, lägga till förbannelsen att ingen någonsin skulle tro på vad hon sade. (Schapira 1988)

I Homeros kan vi möta Apollons mörka sida, den fasansfulla, dödsbringande guden. Senare blev han nästan enbart Zeus son, en olympisk himmelsgud. Är det oresonliga varghat som stiger till ytan idag en rest av den mänskliga natur som vi så fullständigt vill förneka?

Anna Lind – ett nutida människooffer?

Gärna förfasar vi oss över forntidens människor och deras blodiga offerriter. Men offras inte människor också idag, fast vi inte vill se det? Vi ser inte dagens myter, vi lever dem.

Att bilder inte är ofarliga och betydelselösa gavs vi ett exempel på vid mordet på Anna Lindh. Men likväl också på okunnigheten om detta förhållande. Hela Stockholm tapetserades under EU-valet om euron med Annas leende porträtt. Just om pengar handlade valet! Eliten ville ansluta oss till euron, folket ville ha sin svenska krona kvar. Anna Lindh, en ikon för den goda och lydiga dottern – statsministerns favoritdotter, men också den som kunde ha efterträtt honom. Hon kunde ha blivit en kvinna med egen makt och självständighet.

Anna Lindh blir brutalt attackerad på NK mitt i centrala Stockholm. I det mest exklusiva köptemplet i stadens centrum. Anna Lindh dör 05.29 på årsdagen efter terrorattacken i New York. Är hon ett av vår tids blodsoffer? Hennes död följs tätt av en femårig flicka som blir offer för en psykiaters irrationella aggressivitet och en sextonårs tonårsflicka som mördas av sin tidigare pojkvän. Det kollektiva psyket påverkar och uttrycks genom de individer som har minst försvar mot de destruktiva impulserna.

Det fanns ingen hotbild mot Anna Lindh, sa Säpo. Hon skulle bara shoppa. Det kanske bara var en slump, mördaren visste inte vem hon var. Han kanske var en väskryckare. Trots att Anna Lindhs leende porträtt fanns överallt i hela Stockholms offentliga rum? Trots att en kvinna som har makt är provocerande i sig för många män. Efteråt tonas också mördarens uppenbara starka kvinnohat ned i debatten. (Kärnborg 20030914)

Anna Lindh höjs till skyarna efter mordet, men hon fick inget beskydd när hon levde. Kan det vara så att precis som Agamemnon offrade sin favoritdotter för att han skulle vinna kriget, offrades Anna Lindh för att patriarkatet skulle segra. Naturligtvis inte medvetet, men kanske omedvetet? Det finns en dold tendens att liera sig med våldsmän och kvinnoförakt i de mansdominerade systemen. Därför säger vi inte tydligt ifrån, när kvinnor förtrycks, våldtas och mördas. Ulrika Kärnborg skriver i DN 14 sept. 2003 att mordet på Anna Lindh också var mordet på kvinnornas framtid.

En kvinna som vill göra politisk karriär kan offra allt, uppträda likt Anna Lindh som ett mönster av målmedvetenhet, engagemang och disciplin, och ändå stupa på mållinjen. /.../ Budskapet till kvinnorna är kristallklart: priset är för högt. Det är inte värt det. Håll er undan.

Riten att lägga blommor och ljus på mordplatsen

Framför NK växer ett berg av blommor, brev och teckningar. Lyktor och värmeljus och Annas porträtt. Människor av alla slag och åldrar samlas för att tända ljus, för att känna gemenskap, för att betyga sin sorg och vördnad. En chock har drabbat folket. Tårar flödar fast man aldrig känt Anna personligen.

Hon är en symbol för det meningslösa våldet, för mordet på kvinnornas framtid, för den sorg vi alla innerst känner inför mänsklighetens misslyckande att skapa en kärleksfull värld.

En ritual vänder något inre och psykiskt till något yttre och fysiskt och skärper därmed dess intryck på medvetandet. En ritual hjälper oss att gå från ett skede in i ett annat. På ett övergångsställe är man alltid utsatt.

Synkronistiskt visas en unik utställning på Tensta Konsthall. Den thailändska konstnären Araya Rasdjarmreansomook visar tre videoinstallationer om döden. Hennes verk "Lament" flyttar in de döda och levande i samma rum. De döda bjuds på fest, en kvinna (konstnären) sjunger och läser för dem. En känsla av systerskap och ömhet uttrycks, skriver Ingela Lind (DN 6 sept. 03) . Anders Olofsson, Tensta Konsthall, påpekar att de ritualer konstnären visar är hennes egna påfund. De etablerar därför direkta förbindelser med oss på ett inre plan. *Förhållandet till de döda glider aldrig utanför värdighetens gränser, ändå präglas det av både lätthet och intimitet. Döden har återvänt som det stora temat för konsterna.* (Lind 20030906)

"Det finns en kraft som står på livets sida", skriver Sallie Mc Fagues 1987 i "Gudsbilder i en hotfull tid". Hon fortsätter; "Så länge de döda finns, finns livet." Arayas konst visar döden som en del av livet. Hon vårdar och kommunicerar ömsint med sina döda systrar, därför att de är erfarna släktingar, inte något som är förbrukat och ska slängas bort.

"På en djupare nivå har mycket lite uppmärksamhet riktats mot den rätt till liv som vår och andra arters ofödda generationer har, ..." (Mc Fague 1987: 162) Om döden finns, finns också födelsen. De ofödda har rätt till en värld att leva i. Vi är världens föräldrar, vi har ansvar för världen. Det behövs omtanke och medkänsla för att värna liv. Födelsens död är det värsta som kan ske. Det är det som Mc Fague kallar "den andra döden".

"Den andra döden är emellertid själva livets död – utplåning. Det är födelsens död, ty ingen kommer att födas, men det är också dödens död, för det kommer inte att finnas någon som dör. Den andra döden kan vi knappast föreställa oss, men om vi ändå lyckas göra det, är bilden alltför hemsk och skrämmande, för att vi ska orka stanna upp inför den. I synnerhet när vi vet att det är vi som bär ansvaret." (Mc Fague 1987: 164)

Sammanfattning

Mänskligheten äger helt visst en djup insikt om livets värde, precis som hos naturen själv finns en instinkt att värna livets fortbestånd.

Rondellhunden halshuggs och människor svarar spontant med en födelse av en mångfald av rondellhundar av alla slag. Flera av dem som också är på gång att para sig.

Fågelholkar gör folk glada när de sätts upp över hela Stockholm. De berättar om förnyelse av livet ...

Glömda platser görs bebodda av konst och får nytt liv ...

Vargen riskerar att dö ut som art – och starkt känsloladdade diskussioner uppstår om dess vara eller inte vara.

Mordet på Anna Lindh, ett omintetgörande av en syntes av kvinnligt - manligt i balans? Den spontana riterna att sörja tillsammans, att ömsint lägga blommor och tända ljus, att värna minnet av den offrade. De döda lever i vårt minne.

Konsten som visar döden som en del av livet och låter oss ana det väsentliga i ritens form.

Förmår vi höja värdet på det som kallas de kvinnliga egenskaperna – att visa omsorg för den värld vi bebor och mot våra "systrar och bröder på jorden", inkluderande inte bara människan utan alla varelser och allt liv? Om instinkten att livet måste kunna leva vidare segrar, då finns en framtid. Omsorg om världen och ett universellt föräldraskap är den nya gudsbild som behövs, med Sallie Mc Fagues ord.

Att tänka egna tankar

"De enda kollektiva myterna är de som tillverkas av televisionen och filmindustrin, och TV-tittandet är den enda kollektiva ritual folk dagligen deltar i." (Stevens 1995: 360)

Att leva utan television, för att inte ockuperas av bilder som andra väljer, var ett medvetet val jag gjorde för femton år sedan. Jag vill behålla en inre plats för mina egna bilder. Jag vill själv välja vad, hur, när och hur mycket av omvärlden jag vill fokusera på. Inte bli invaderad. Det är ett val jag aldrig någonsin ångrat och inte heller upplever jag att jag saknar televisionen. På grund av min respekt för bildernas kraft och påverkan av vårt psyke, ser jag det som nödvändigt och viktigt att medvetandegöra bildspråk och symbolers påverkan på vårt grundläggande system av föreställningar om världen. En taxichaufför berättade en vinterdag nyligen för mig: "Förr fanns det i glesbygden många original, människor som var annorlunda och tänkte egna tankar och levde på sitt eget sätt. Idag är de nästan helt försvunna. Efter att TV:n invaderat även glesbygden, tänker och lever de flesta på samma sätt."

I denna undersökning kan vi ändå se, att det parallellt med det massiva medietrycket växer en undergrundrörelse - det groor ett frö av ett genuint och nödvändigt behov hos människor i vår tid att finna nya tankestrukturer och förhållningssätt – att varsebli på annorlunda sätt – för att skapa balans där störningar råder i vår värld. Att undersöka verkligheten och kommunicera den med bilder och symboler tillhör vår natur. En symbol pekar mot en större verklighet. Den berör de djupaste nivåerna i psyket, når bortom orden och ger tillvaron liv. Bildspråket är ett komplement till den vetenskapliga empiriska nivån. Ritualer och symboler tar upp saker från våra djupa skikt, de är starka krafter.

Litteratur

Armstrong, Karen 2005. Myternas Historia. Stockholm: Bonnier.
Becker, Karin 1999. Medierna och de Rituelle Processerna. Essä i Klein Barbro (red). Gatan är vår! Ritualer på Offentliga platser. Sthlm: Carlssons
Christoffersson, Åsa 20070105. "Jag vet ju att jag bara gjorde en skulptur – resten kan jag inte styra" Östgöta Correspondenten
Clottes, Jean 1998. The Shaman's Journey . The Unesco Courier, Britannica.com
Eliade, Mircea 1968. Heligt och Profant. Sthlm: Verbum.
Hollis, James, Myten i våra liv, 2004 CJP, Solna
Kärmborg, Ulrika 20030914, Mordet på kvinnornas framtid. Dagens Nyheter.
Lind, Ingela 20030906 En resa i dödens land, Dagens Nyheter Kultur.
Mc Fague, Sallie 1994. Gudsbilder i en hotfull tid, Sthlm: Verbum.
Olofsson, Anders 20030928. Tensta Konsthall: Araya Rasdjarmrearnsook (30/8 – 26/10)
Schapira, Laurie Layton 1988. The Cassandra Complex, living with Disbelief. Toronto, ICB
Stevens, Anthony 1995. Privata Myter, Sthlm: Gedins.
Vedfelt, Ole 2003. Omedveten Intelligens. Stockholm: Natur och Kultur.
Wagner, Jakob 20061018. Humorn föder Hundarna. Östgöta Correspondenten
Samt föreläsning om Territorialism 5 okt. 2003 av Jari Ristiniemi i "Myter, riter och symboler" HT 2006, Gävle universitet.

Radio

Andersson, Cecilia - Intervju i P1: Vetenskapsradion Forum januari 2007 om hennes avhandling om Gatukonst (Cecilia Andersson är bildlärare och doktorand på Institutionen för Bildpedagogik på Konstfack)

Ana Danielsson. Examinationsuppgift HT 2006. Högskolan i Gävle, Religionsvetenskap, Myter, riter och symboler 10 p.

Copyright © 2006-2011 Ana Danielsson. Artikeln är skyddad av gällande upphovsrättslig lagstiftning och är ej avsedd för publicering utan författarens tillåtelse.

www.lavkattan.se - updated on 20110104